

ПУБЛІЧНОПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Досліджуються публічноправові аспекти регулювання суспільних відносин у банківській системі України, аналізуються їх змістовні особливості, визначаються шляхи і напрями вдосконалення публічноправового регулювання банківської діяльності в сучасних умовах фінансово-економічного розвитку країни.

Ключові слова: банківське право, банківські правовідносини, публічноправове регулювання банківської діяльності.

Исследуются публичноправовые аспекты регулирования общественных отношений в банковской системе Украины, анализируются их содержательные особенности, определяются пути и направления совершенствования публичноправового регулирования банковской деятельности в современных условиях финансово-экономического развития страны.

Ключевые слова: банковское право, банковские правоотношения, публичноправовое регулирование банковской деятельности.

The article examines the public legal basis for public relations regulation in the Ukrainian bank system and its features. Directions and ways of bank regulation improvement at the modern stage of economic and financial development are defined.

Key words: banking law, banking legal relations, public regulation of bank activities.

Для правовідносин, які складаються в банківській системі, характерною особливістю є опосередкування ними відносин перманентного або постійного переміщення чужих грошових коштів між їх учасниками, заснованих на певному рівні довіри між ними. Чим вищий рівень довіри між учасниками зазначених відносин, тим стабільніше й динамічніше розвиваються фінансово-економічні взаємовідносини між ними, і, як наслідок, від цього виграє економічна система країни в цілому. На рівень такої довіри впливають різноманітні чин-

ники: політичні, економічні, юридичні, психологічні, історичні тощо. Провідне місце серед вказаних чинників посідає належне правове регулювання відносин у сфері банківської діяльності. У зв'язку з цим варто погодитися з думкою про те, що відносини, які складаються в межах банківської системи, об'єктивно потребують злагодженого механізму правового регулювання, покликаного врахувати та збалансувати як приватний, так і публічний інтерес, що є умовою фінансового благополуччя суб'єктів господарювання та вкладників-фізичних осіб¹.

Якщо узагальнити всю систему відносин, які опосередковують сферу банківської діяльності, то, безумовно, серед них можна виокремити ті, що відображають як приватний, так і публічний інтерес. Відповідно дані відносини за критерієм інтересу, з приводу якого вони складаються, можна класифікувати на: 1) відносини, що опосередковують охорону приватних інтересів; 2) відносини, що опосередковують охорону публічних інтересів. Тому, беручи до уваги характер відносин, на упорядкування яких спрямоване правове регулювання банківської діяльності, на нашу думку, слід виокремлювати *приватноправове регулювання* та *публічноправове регулювання* відносин у сфері банківської діяльності.

Поняття категорії «публічноправове регулювання банківської діяльності» є похідним від загальнотеоретичного поняття «правове регулювання», під яким переважно розуміється регламентаційний вплив на певне коло суспільних відносин шляхом їх упорядкування за допомогою права для юридичного закріплення, розвитку та захисту². У зв'язку з цим для публічноправового регулювання банківської діяльності є іманентним (характерним) усе те, що стосується більш загальної щодо нього категорії «правове регулювання», а саме – поняття «механізм правового регулювання»³, під яким розуміється система правових засобів, за допомогою яких досягається упорядкування суспільних відносин, що становлять предмет правового регулювання.

Засоби, що утворюють механізм правового регулювання, одночасно ідентифікуються як певні, відносно самостійні елементи, основними серед яких є: 1) норми права; 2) правовідносини; 3) акти безпосередньої реалізації прав та обов'язків; 4) акти застосування норм права. Крім того, механізм правового регулювання як динамічне явище характеризується стадіями, серед яких прийнято виділяти стадії: 1) створення правових норм; 2) реалізації суб'єктивних прав та обов'язків; 3) покладення юридичної відповідальності.

Отже, під розвитком публічноправового регулювання відносин у банківській системі України слід розуміти розвиток тих правових засобів, що спрямовані на упорядкування відносин, які виникають, змінюються та припиняються у сфері банківської діяльності і пов'язані з охороною публічного інтересу. Зважаючи на значний обсяг, специфічність і неоднорідність відносин, що становлять предмет публічноправового регулювання банківської діяльності, варто зупинитися лише на окремих, на наш погляд, найдискусійніших аспектах. Зокрема, йдеться про: 1) окреслення кола відносин, що становлять предмет публічноправового регулювання банківської діяльності; 2) визначення галузевої належності механізму публічноправового регулювання банківської

діяльності; 3) удосконалення окремих напрямів публічноправового регулювання відносин у банківській системі України.

Варто відзначити, що у виданнях з банківсько-правової проблематики обґрунтовується поняття категорії «*банківські правовідносини*». Саме ці правовідносини, на думку багатьох авторів, є правовою формою певного виду суспільних відносин, що виникають та існують у процесі здійснення банківської діяльності, а також становлять своєрідний каркас *банківського права*. При цьому, як і у випадку з категорією публічноправового регулювання банківської діяльності, пропонується поділ банківських правовідносин на «публічноправові (банківський нагляд, контроль, ліцензування тощо) і приватноправові правовідносини (кредитні угоди, депозитні рахунки і т. п.)»⁴. Щодо категорії «*банківські правовідносини*», то досі її універсального визначення, попри широке використання, не існує. Так, в юридичній літературі під банківськими правовідносинами пропонується розуміти «врегульовані нормами права відносини, які виникають у сфері банківської діяльності, зокрема в процесі управління банківською системою, здійснення таких операцій, як приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб, відкриття і ведення поточних рахунків клієнтів банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них, розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, а також здійснення інших операцій на підставі виданої Національним банком України ліцензії або окремого дозволу»⁵.

Натомість, аналіз цього визначення не дає відповіді на головне питання, а саме: яка частина цих відносин становить предмет публічноправового і приватноправового регулювання. Чітке розмежування публічноправового і приватноправового регулювання відносин у сфері банківської діяльності, на наш погляд, сприятиме ефективнішому їх унормуванню. Саме від правильного обрання юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання певних відносин, що опосередковують банківську діяльність, залежить повне та адекватне регламентування цих відносин. Такий висновок базується і на тому, що правові засоби, які утворюють основу публічноправового та приватноправового регулювання, мають змістовно-якісні відмінності. Тому врегулювання певних відносин правовими засобами, що суперечать їх сутності, може не лише деформувати їх правову форму, а й взагалі стримати розвиток цих відносин як фінансово-економічного явища.

Зважаючи на вищевикладене, слід визначитися з тими ознаками суспільних відносин у сфері банківської діяльності, які дозволяють останнім стати предметом публічноправового регулювання. У зв'язку з цим постає необхідність визначитися з тими основними характеристиками відносин, що у будь-якому разі становлять предмет публічноправової регламентації та врегульовуються притаманними для публічного права засобами.

Для цього слід визначитися передусім з характеристиками правовідносин, які дозволяють вести мову про те, що мають місце публічноправові або приватноправові відносини. Варто зауважити, що досі в юридичній літературі ще не вироблені прийнятні й чіткі критерії розмежування зазначених відносин⁶.

В якості основних критеріїв розмежування публічноправових та приватноправових відносин найчастіше використовуються: 1) суб'єктний склад цих відносин; 2) особливості правового становища учасників відносин; 3) різниця у методі регулювання правовідносин⁷. Не вдаючись у полеміку з приводу окресленої проблематики і зважаючи на її догматичність та спірність, необхідно визначитися з колом публічноправових відносин, що складаються у сфері функціонування банківської системи України, використовуючи для цієї мети вищезазначені критерії, попередньо визначившись зі змістом кожного з них. Для відносин у сфері функціонування банківської системи, що становлять предмет їх публічноправового регулювання, як засвідчив аналіз, характерними є такі ознаки:

1) обов'язковим суб'єктом цих правовідносин має бути Національний банк України (НБУ), який реалізує при цьому свої владні повноваження;

2) особи, які вступають у правовідносини з НБУ, повинні перебувати щодо нього в такому стані підпорядкування, для якого характерне встановлення з боку НБУ умов здійснення зазначеними особами належних їм прав та обов'язків;

3) метод правового регулювання таких відносин характеризується формально-юридичною нерівністю (підпорядкованістю) їх учасників один щодо одного, тобто йдеться про імперативність у регулюванні цих відносин.

Відносини у сфері банківської системи можна класифікувати на такі, що становлять основу банківської діяльності, і такі, що мають похідне чи опосередковане відношення до такого роду діяльності. Зважаючи, що предметом даного дослідження є публічноправове регулювання відносин у сфері банківської діяльності, то логічно було б визначитися з колом тих відносин, які безпосередньо становлять її зміст. Варто зазначити, що термін-поняття «банківська діяльність» має своє законодавче визначення, закріплене у нормі ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність в Україні», згідно з дефініцією якої банківська діяльність – це залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Проте, на нашу думку, зазначене визначення відображає лише незначну частину відносин, що опосередковують банківську систему України, оскільки воно орієнтоване на відображення сукупності тих операцій, що становлять специфіку такої діяльності, як «банківська діяльність». Насправді банківській системі України властивий значно розгалуженіший спектр взаємовідносин між її учасниками. В цілому у рамках банківської системи України складаються три групи відносини між: 1) банками та їх клієнтами; 2) банками; 3) Національним банком України та банками. Відносини першої та другої групи опосередковуються відповідними правочинами, переважно договорами (кредитні договори, договори банківського рахунку і вкладу, розрахункові відносини тощо). Стосовно третьої групи відносин, то вони складаються в абсолютній більшості в процесі управління функціонуванням банківської системи України, зокрема в процесі створення банків, а також здійснення та припинення ними своєї діяльності. Процес

управління банківською системою переважно зводиться до централізованого владного координування діяльності банків як учасників банківської системи з боку Національного банку України. Однак тут можна також виокремити відносини, які хоча й здійснюються в рамках державноуправлінського впливу на діяльність банків, проте опосередковуються договірними формами. Йдеться про рефінансування банків. Те ж саме стосується відносин, що реалізуються в договірній формі, проте супроводжуються «вкрапленнями» елементів державноправового впливу на діяльність банку. Тому, зважаючи на вищезазначене, вочевидь можна вести мову лише про ті відносини у сфері банківської системи України, які переважно підлягають публічноправовому регулюванню.

До кола відносин, що містять у собі публічноправовий елемент, який дозволяє віднести їх до предмета публічноправового регулювання, на нашу думку, слід віднести відносини, що складаються з приводу: 1) державної реєстрації та ліцензування діяльності банку; 2) виконання банками відповідних нормативів та отримання певних дозволів і погоджень під час здійснення банківських операцій з боку НБУ; 3) здійснення НБУ банківського нагляду; 4) притягнення до відповідальності за порушення вимог законодавства України про банки і банківську діяльність.

Отже, під публічноправовими банківськими відносинами слід розуміти правовідносини, що виникають, змінюються та припиняються на підставі відповідних юридичних норм і фактів між, з одного боку, органом державної влади, який наділений в силу положень закону регулятивно-наглядовими повноваженнями і, з іншого боку, юридичними або фізичними особами щодо застосування, здійснення та припинення ними банківської діяльності.

Для детальнішого дослідження предмета публічноправового регулювання варто зупинитися на його галузевоправовій природі, що дозволить визначити місце цих правовідносин у системі права України, оскільки від з'ясування галузевої природи публічноправового регулювання банківських відносин, на наш погляд, безпосередньо залежить їх адекватне та ефективне правове забезпечення.

Слід відзначити, що проблема визначення місця банківських правовідносин у правовій системі України обумовила декілька концептуальних підходів її розв'язання, які можна класифікувати як: 1) фінансовоправова концепція; 2) господарськоправова концепція; 3) банківськоправова концепція; 4) концепція самостійного комплексноправового регулювання. Прибічники фінансовоправової концепції регулювання банківських відносин⁸ відстоюють думку про те, що зазначені відносини входять до складу предмета фінансового права⁹; прибічники господарськоправової концепції регулювання банківських відносин вважають, що ці відносини становлять предмет регулювання господарського (підприємницького) права¹⁰; прибічники банківсько-правової концепції регулювання банківських відносин схилиються до думки, що зазначені відносини охоплюються предметом регулювання банківського права як самостійної галузі права¹¹; прибічники концепції правового регулювання банківських відносин як комплексно-правового утворення вважають, що зазначені відносини тією чи іншою мірою охоплюються предметом регулюван-

ня різних галузей права (конституційного, цивільного, адміністративного, фінансового, господарського тощо)¹².

Зважаючи на об'ємний пласт доктринальних проблем, які можуть бути порушені внаслідок дослідження кожної з названих концепцій, і на те, що окреслена проблематика претендує на окреме дослідження, доцільно виокремити лише публічноправову складову досліджуваного питання.

По-перше, в рамках кожної з цих концепцій не спостерігається однорідності у віднесення тих чи тих банківських відносин до певного предмета правового регулювання. Наприклад, у рамках фінансовоправової концепції регулювання банківських відносин одні дослідники відносять до предмета регулювання фінансового права відносини щодо кредитування, розрахунків та грошового обігу; інші намагаються охопити предметом регулювання фінансового права тільки відносини державного кредитування тощо. На нашу думку, причина цього – те, що досі точаться дискусії щодо визначення кола суспільних відносин, які становлять предмет регулювання фінансового права, господарського права тощо.

По-друге, всі представники вищевказаних концепцій обґрунтовують віднесення банківських відносин до предмета регулювання галузей права, які існують в доктрині і переважно характеризуються як комплексноправові утворення. Зважаючи на цю обставину, слід констатувати, що у такому разі віднесення банківських відносин, у тому числі публічноправових, до предмета регулювання кожного з названих комплексних правових утворень неодмінно викликає потребу надання відповіді щодо ставлення до теоретичної проблематики комплексних галузей права чи законодавства.

Не вдаючись у наукову полеміку стосовно існування в рамках системи права комплексних галузей права, оскільки це не є безпосереднім предметом даного дослідження, варто відзначити тільки наше ставлення щодо цього правового феномену, який досить тривалий час дискутується в юридичній літературі¹³. Поділяючи думку відомого радянського цивіліста О. О. Красавчикова про те, що «функціональна єдність правових норм не приводить до формування в системі права (законодавства) або його галузей якихось нових інститутів, що не виключає виокремлення в теоретичному аналізі тих чи інших взаємозв'язків з метою найповнішого пізнання взаємодіючих норм, інститутів та галузей права. Інакше кажучи, виявивши, наприклад, взаємодію норм цивільного та фінансового права, не слід вважати, що здійснено «відкриття» «банківського права»¹⁴.

Справедливість даного висновку можна проілюструвати на такому прикладі. Навряд чи викличе заперечення твердження про те, що договірні відносини між банком і позичальником з приводу отримання останнім кредиту охоплюються повною мірою предметом регулювання цивільного права. Проте, зважаючи на низку фінансово-економічних ризиків, що супроводжують діяльність банку протягом здійснення ним діяльності з надання кредитів фізичним та юридичним особам, законодавцем запроваджено норму, згідно з якою банк не може надавати кредит під процент, ставка якого є нижчою від процентної ставки за кредитами, які бере сам банк, і процентної ставки, що виплачується ним по де-

позитах (ч. «б» ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Вочевидь, регулювання відносин з приводу перевірки дотримання банками цієї вимоги не входить до предмета регулювання банківського права. Але відсутність такого чинника неодмінно призвела б до негативних наслідків для всієї фінансово-економічної системи країни. Тому реальна взаємодія норм, що об'єктивно належать до предмета різних галузей права, очевидна. Проте, незважаючи на цю взаємодію, розгляд і врегулювання кожного з названих аспектів банківських відносин слід вважати недоречними, оскільки їх сутність є різною, а тому й потребує відповідного адекватного правового унормування. Хоча, з іншого боку, викладення в пізнавальних (переважно освітніх) цілях юридичного матеріалу стосовно цих правовідносин не виключається. Тому, так чи інакше, договірні відносини з приводу одержання кредиту у будь-якому разі залишатимуться у сфері «правової опіки» з боку цивільного права, а відносини щодо дотримання вищезазначених обмежень в частині формування розміру процентних ставок за кредитами – іншої галузі права, про що йтиметься нижче.

Найконструктивною у контексті дослідження галузевоправової природи публічноправового регулювання банківських відносин нам видається концепція, за якої ці відносини вважаються комплексноправовими утвореннями. Так, на думку відомого вченого-правознавця О. П. Орлюк, банківське право – «це комплексне утворення, що має свій специфічний правовий режим (однак не видовий). ... Відносини комерційних банків з центральним банком, як правило, будуються за схемою влади – підпорядкування, тобто використовують метод владних приписів. А відносини самих банків із клієнтами та одного з одним засновані переважно на юридичній рівності сторін, тобто в цих відносинах переважає цивільноправовий метод (хоч і не завжди в чистому вигляді). Однак правовий режим, притаманний саме відносинам у сфері банківської діяльності, відокремлює, певною мірою, цю сферу від таких галузей, як фінансове, адміністративне, цивільне, господарське право»¹⁵. В цілому погоджуючись із характеристикою банківських відносин, наведеною автором, мусимо зауважити, що все ж залишається без відповіді питання про те, чим правовий режим відносин у сфері банківської діяльності істотно відрізняється від таких галузей права, як фінансове, адміністративне, цивільне, господарське? Наскільки цей правовий режим відрізняється від правових режимів, що притаманні зазначеним галузям права? Без відповіді на поставлені запитання наведені вище висновки видається незавершеними.

Інші представники цієї концепції відстоюють позицію, що банківське право – це міжгалузевий комплексний правовий інститут, який об'єднує норми адміністративного, фінансового, цивільного та господарського права, які регулюють суспільні відносини між банками (небанківськими фінансовими установами) та іншими юридичними і фізичними особами в сфері банківської діяльності¹⁶. На відміну від попереднього автора у викладеному висновку вказується на те, що банківські відносини є комплексними, але норми, які їх регулюють, належать до відповідних галузей права. На жаль, автор ані в цьому визначенні, ані в подальшому у своїй праці не уточнив, для яких галузей ті чи ті банківські відносини є характерними. Зважаючи на це, наведеному визначен-

ню бракує конкретики. Тому його використання з метою визначення місця публічноправових банківських відносин у масиві інших галузей права видається безперспективним.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що на сучасному етапі розвитку публічноправового регулювання банківських відносин його місце в системі права України залишається «вакантним», оскільки, як засвідчує аналіз концепцій правового регулювання банківських відносин, що існують на сьогодні в юридичній літературі, жодна з них не дає чіткої відповіді (а подекуди містить взаємовиключні положення) на питання про місце публічноправових банківських відносин у системі права України.

Беручи за основу вище обгрунтоване визначення поняття і коло публічноправових банківських відносин, можна помітити в них певні риси, притаманні суспільним відносинам, що становлять предмет адміністративноправового регулювання. Для підтвердження цього положення слід звернутися до питання про предмет адміністративного права і визначитися з тими характеристиками, що притаманні саме для суспільних відносин як предмета адміністративноправового регулювання, проаналізувати ознаки публічноправових банківських відносин на предмет їх відповідності критеріям адміністративноправових відносин.

Найчастіше однією з визначальних ознак адміністративноправових відносин називається обов'язкова участь в їх реалізації органу державної влади, який, вступаючи у такого роду правовідносини, здійснює свої владні повноваження. У випадку з банківськими відносинами обов'язкову участь в їх реалізації беруть органи державної влади, передусім центральний банк країни та інші державні контрольно-наглядові органи. Щодо публічноправових банківських відносин, які складаються в рамках функціонування банківської системи України, то обов'язковим їх учасником є Національний банк України, а в деяких випадках – і інші органи державної влади¹⁷.

Адміністративноправові відносини складаються переважно у галузі державного управління. У зв'язку з цим необхідно дати відповідь на питання, чи належить окреслене вище коло банківських відносин до сфери державного управління. Слід відзначити, що в юридичній літературі робляться спроби дати визначення поняття «державне управління банківською системою», під яким пропонується розуміти «діяльність уповноважених державою суб'єктів, за допомогою яких вона у правовій формі впливає на суспільні відносини, що складаються в процесі формування та функціонування банківської системи країни з метою стабілізації грошового обігу, зміцнення національної валюти, удосконалення платіжного механізму, що є важливою умовою для реалізації державної економічної політики»¹⁸. Звісно, що у цьому визначенні управління банківською системою як поняття сформульоване надто широко. Проте, на наше переконання, воно чітко відображає ті властивості банківських відносин, що становлять предмет державного управління. Тому, зважаючи на цю обставину, цілком аргументованим видається характеристика публічноправових банківських відносин як таких, що безпосередньо пов'язані та потребують державного управління. Метою такого управління має бути, як це передбачено

у ч. 2 ст. 1 Закону України «Про банки і банківську діяльність», забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника.

Для публічноправових банківських відносин (як і для будь-яких інших адміністративно-правових відносин) характерним є їх регулювання на рівні норм актів законодавства, за винятком окремих випадків, коли врегулювання взаємодій між їх учасниками базується на договірних засадах регулювання.

Публічноправові банківські відносини виникають на підставі актів управління (звернення НБУ до банку з вимогою надати певного роду інформацію про фінансовий стан банку) або специфічних спеціальних правомірних дій (наприклад досягнення між НБУ та банком угоди, за якою останній чи інша особа зобов'язуються вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку тощо).

Отже, як показав *порівняльний аналіз визначальних ознак адміністративних правовідносин та публічноправових банківських відносин, останні містять достатню кількість характеристик для кваліфікації їх як таких, що можуть становити предмет адміністративноправового регулювання.*

1. Див.: Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / [За заг. ред. В. С. Стельмаха]. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 4. 2. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учеб. – Х.: Консум, 2000. – С. 529; Явич Л. С. Проблемы правового регулирования советских общественных отношений. – М.: Госюриздат, 1961. – С. 28–29; Теория государства и права: Учебн. для вузов / [Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова]. – М.: Изд-во «Норма», 2000. – С. 264. 3. Детальніше про поняття «механізм правового регулювання» див.: Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. – М.: Юрид. лит., 1966. – 187 с.; Сорокин В. Д. Правовое регулирование: Предмет, метод, процесс (макроуровень). – СПб.: Юрид. центр Пресе, 2003. – 659 с. 4. Див.: Банківське право України: Навч. посібник / [За заг. ред. А. О. Селіванова]. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – С. 27 (автор розділу – А. О. Селіванов). 5. Ващенко Ю. В. Банківське право: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ., 2006. – С. 26. 6. Див.: Банчук О. Сучасне значення розмежування приватного та публічного права в Україні // Приватно-правовий метод регулювання суспільних відносин: стан та перспективи розвитку: Зб. тез Міжнародної наук. конф. студ. та аспірантів (25–26 листопада 2005 р.). – К.–Хмельницький, 2005. – С. 7–9; Сивий Р. Б. Приватне право в системі права України: поняття, критерії виокремлення, структура: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Л., 2006. – 16 с.; Його ж. Метод правового регулювання як критерій поділу позитивного права на приватне та публічне // Юридична Україна. – 2005. – № 3. – С. 54–63; Його ж. Приватне право і публічне право: до питання про критерії розмежування // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 8. – С. 78–88; Гончарук О. В. Дихотомія права: право публічне та право приватне: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2006. – 20 с.; Кеचेжян Ф. С. К вопросу о различии частного и публичного права. – Х., 1927. – 26 с.; Черепашин Б. Б. К вопросу о частном и публичном праве. – Иркутск, 1926. – 26 с.; Герваген Л. Л. На чем основано разделение права на публичное и частное, гражданское? – Петроград: Типография М. А. Александрова, 1915. – 69 с.; Маштаков К. М. Тероретические вопросы разграничения публичного и частного права: Автореф. дис. ...

канд. юрид. наук: 12.00.01. – Волгоград, 2001. – 26 с.; *Дорохин С. В.* Деление права на публичное и частное: Поиск критериев // Юрист. – 2002. – № 9. – С. 2–13. 7. Відзначимо, що правовій науці на даний час склалися два концептуальні підходи щодо розуміння того, які з цих критеріїв визначають природу приватноправових чи публічноправових відносин: одні вважають, що тільки сукупність усіх цих критеріїв дає підстави в певних випадках вести мову про те, що мають місце публічноправові чи приватноправові відносини; інші відстоюють позицію щодо можливості проведення «демаркаційної лінії» між публічноправовими та приватноправовими відносинами на підставі окремо взятого з вищезазначених критеріїв. 8. Див.: *Скарженковский Н. Г.* Очерки советского банковского права. – С., 1959. – С. 6; *Гуревич И. С.* Очерки советского банковского права. – Л., 1952. – С. 16, 26; *Халфина Р. О.* К вопросу о предмете и системе советского финансового права // Вопросы советского административного и финансового права. – М., 1952. – С. 182; *Ровинский Е. Е.* Основные вопросы теории финансового права. – М., 1960. – С. 94; *Ермакова Т. С.* О системе советского финансового права // Правоведение. – 1975. – № 2. – С. 80; *Костюченко О. А.* Правові аспекти банківської діяльності. – К., 2003. – С. 13; *Ковальчук А. Т.* Банки. Кредит. Фінанси: законодавчо-правовий вимір. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – С. 54–55, 65, 71. 9. Слід відзначити, що окремі представники доктрини фінансового права виступають проти включення банківських правовідносин до предмета фінансового права, оскільки, на їхню думку, «в середині банківської системи не утворюються фінансові фонди грошових коштів» (Див.: *Карасева М. В.* О предмете финансового права на современном этапе // Государство и право. – 1997. – № 11. – С. 24; *Виницкий Д. В.* Предмет и система финансового права на современном этапе // Правоведение. – 2002. – № 5 (244). – С. 41–42. 10. Див.: *Агарков М. М.* Основы банковского права. – М., 1994. – С. 13; *Олейник О. М.* Основы банковского права. – М., 1999. – С. 33. 11. Див.: *Гаральда К., Стуфле Ж.* Банковское право (Учреждения – Счета – Операции). – М., 1996. – С. 9; *Тосунян Г. А., Викулин А. Ю., Зкмалян А. М.* Банковское право Российской Федерации. Общая часть: Учеб. – М., 2000. – С. 17; *Карманов С. В.* Банківське право України: Навч. посібник. – Х.: Консум, 2000. – С. 28. 12. Див.: *Ващенко Ю. В.* Банківське право. – С. 26; *Орлюк О. П.* Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – К., 2003. – С. 5–28; *Заверуха І. Б.* Банківське право. – Львів, 2002. – С. 12; *Латковська Т. А.* Проблеми інституційності банківського права // Держава і право. – Вип. 27. – К., 2005. – С. 423. 13. Детальніше про доктринальні викладки стосовно існування комплексних галузей права див.: *Ющик О. І.* Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність). – К.: Оріяни, 2002; *Поленина С. В.* Комплексные правовые институты и становление новых отраслей права // Правоведение. – 1975. – № 3. – С. 71–79; *Проблемы теории государства и права: Учеб. / [Под ред. С. С. Алексеева].* – М.: Юрид. лит., 1987. – С. 212–214, 216 та ін. 14. *Красавчиков О. А.* Система права и система законодательства: Гражданско-правовой аспект // Правоведение. – 1975. – № 2. – С. 69–70. 15. *Орлюк О. П.* Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – С. 28. 16. *Ващенко Ю. В.* Банківське право. – С. 26. 17. Насамперед йдеться про правовідносини, що виникають на етапі створення банків, коли фізичні чи юридичні особи, які мають намір створити банк, звертаються до Антимонопольного комітету України та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України (у разі створення банку у формі відкритого акціонерного товариства) з метою отримання певних погоджень, що вимагаються чинним законодавством України. 18. Див.: *Голубев С. А.* Правовое регулирование государственного управления банковской системой в Российской Федерации и в зарубежных странах: Сравнительно-правовой анализ: Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.14. – М., 2004. – С. 12–13.